

CONFRATERNEEL

NIEUWSBRIEF VAN VENERABELKAPEL

NR.7 - APRIL 2022

DE HEER IS WAARLIJK OPGESTAAN — ALLELUIA

AAN IEDER EEN ZALIG PASEN TOEGEWENST

Woord van de voorzitter

Beste confraters,

Met de verkiezing van het nieuwe Venerabel bestuur en consultatieve raad starten wij een nieuw hoofdstuk voor onze Venerabel Kapel.

Maar eerst en vooral wil ik het vorige bestuur olv Bob Demets van harte danken voor de inzet over een periode van zes jaar waarvan de tweede helft werd geteisterd door alle mogelijke coronaperikelen die een impact hadden op onze werking en onze ondersteuning naar de Sint-Paulusgemeenschap.

Ik realiseer mij ten volle dat in de voorbije periode niet alleen corona een impact had maar ook de sturing die Sint-Paulus mocht ondervinden: Pastoor Scheelen nam afscheid van onze parochie en werd opgevolgd door vicaris Bart Paepen die de fakkel doorgaf aan de Dominicanen en onze kersverse pastoor Didier Croonenberghs.

Ik herinner mij deze aanstelling met de plechtige overhandiging van de sleutel van de kerk door de voorzitter van de Kerkraad Paul Bistiaux samen met een *minimum minimorum* aan aanwezigen in de kerk. Toen werd beloofd om deze aanstelling te hernemen tijdens een speciale plechtigheid na corona. Ik hou mij eraan deze afspraak mee te honoreren.

Wij hebben als Venerabel familie geen al te prettige periode achter ons door maandenlang op zondag voor een gesloten kerkdeur te staan. De intense banden die wij hadden onder mekaar werden lossler en de communicatie werd er niet beter op door gemis aan activiteiten.

Bij deze een eerste oproep, met de Paasweek voor ons, te werken aan een nieuwe start met als eerste milestone onze dierbare Venerabel-feestdag van Corpus Christi op Sacramentsdag op zondag 19 juni 2022. Een lunch en/of diner voor de kapelheren en partners is in voorbereiding maar hierover later mee.

Zoals eerder al gesteld is de start van de Dominicanen en de relatie met onze Venerabel-kapel niet in de meest ideale omstandigheden verlopen ondanks de beste inspanningen langs de beide zijden. Meer dan ooit moeten wij als Venerabel kapel er zijn om de Sint-Paulus gemeenschap te ondersteunen zowel tijdens de zondagvieringen als op hoogdagen maar ook voor de activiteiten die in startblokken staan om onze parochie terug de grootsheid van weleer aan te meten in de context van een Christelijke beleving.

Chris Claessens

Voorzitter

HAEC OLIM MEMINISSE IUVABIT — Allerheiligen 2021

**Aanstelling van Gilbert Lenssen en Marc Van Peel en viering van onze jubilaris
Marc Provo (†)**

NOTEER ALVAST IN UW AGENDA:

**Zondag 19 juni 2022 – 11u30 – Plechtige viering van Sacramentsdag.
Uitvoering van de Orgelsolomesse KV 259 van W.A. Mozart
door Studium Chorale & Euterpe Consort o.l.v. Hans Leenders**

*Onze proost op
zijn Paasbest met
nieuw habijt*

Het Studium Generale "Albertus Magnus" in de Sint Pauluskerk

Albertus Magnus (1200 - 1280) was professor theologie aan de Sorbonne waar Thomas van Aquino zijn student was. Hij beoefende ook filosofie, natuurkunde, biologie en wiskunde. Hij geldt dan ook als een *Doctor universalis*. Volgens Albertus schijnt het *Lumen Naturale*, het goddelijk licht van inzicht in ieder mens. In september 1276 wijdde Albertus onze eerste Sint Pauluskerk. Tevens stichtte hij in het Antwerps klooster een *Studium Generale Dominicanum*. Dit knoopt aan bij zijn idealen van kritische reflectie, open debat en honger naar kennis van de wereld en de mensen, waarin God zich openbaart.

De "ateliers op woensdag"

Geïnspireerd door Albertus Magnus worden er in onze Sint Paulusparochie een reeks "ateliers" georganiseerd telkens op woensdagavond. Door middel van kritische reflectie en een open debat worden geloofsthema's besproken. Een of meerdere sprekers lichten het thema toe. Daarna volgt een ronde tafel geheel in de dominicaanse geest van openheid, intellectuele verdieping en tolerantie.

Moelijke thema's worden niet uit de weg gegaan en uiteenlopende standpunten komen aan bod. De benaming "atelier" verwijst naar een werkplaats waar iets in opbouw is en aan iets gewerkt wordt met bijdragen van alle deelnemers.

Aangezien wij ervaren dat onze Kapel nood heeft aan spirituele verdieping, wenst het bestuur dit initiatief ten volle te steunen en er een voortrekkersrol in te spelen. Een stuurgroep waarin alle geledingen binnen Sint Paulus zijn vertegenwoordigd stuurt en inspireert de organisatie ervan. Namens onze Kapel zijn Gilbert Lenssen, Gui Van Gorp, Hugo en Greet Stevens en Peter De Vos hierbij actief betrokken. Vanzelfsprekend zijn helpende handen nog welkom.

Wij doen bij deze een warme oproep aan al onze confraters om deel te nemen aan deze ateliers.

De ateliers gaan door in 't Schooltje. Zij worden voorafgegaan door het Dominicaans avondgebed waarop alle deelnemers vrijblijvend uitgenodigd worden. De sprekers worden telkens ingeleid door iemand uit onze Sint Paulusgemeenschap.

Het programma voor 2022

17u00 Dominicaans avondgebed in de kerk

17u20 Broodjes en koffie in 't Schooltje

18u00 Begin atelier

20u00 Napraten bij een drankje en versnapering

Er wordt een vrijwillige bijdrage in de kosten gevraagd ter plaatse

18 mei 2022: "Is het Nieuw Testament vrouwonvriendelijk?"

door Reimund Bieringer, professor Exegese van het Nieuw Testament aan de KU Leuven, ingeleid door Annemie Lebeer (parochiaan).

22 juni 2022: "Hoe 'werkelijk' is de werkelijke aanwezigheid van Jezus Christus in de Eucharistie?"

door Joris Geldhof, professor Liturgische theologie en Reimund Bieringer, professor Exegese van het Nieuw Testament, beiden aan de KU Leuven. Zij worden ingeleid door Peter De Vos (Venerabelkapel).

28 september 2022: "Godsbeelden en Godsontmoetingen" door P. Marcel Braekers o.p. (Filosofenfontein Heverlee), ingeleid door Gilbert Lenssen (Venerabelkapel).

16 november 2022: "Het Evangelie volgens Lucas" door P. Patrick Lens o.p. (Dominicanenklooster Brussel), ingeleid door Leo Vereecken (Sint Paulusvrienden)

14 december 2022: "De mystiek van Meister Eckhart, mede in het licht van Kerstmis" door P. Marcel Braekers o.p. (Filosofenfontein Heverlee) ingeleid door Herman Wouters (Kapel van O.L.V. Van de Rozenkrans)

A Ω

Eucharistische en liturgische disputen, toen en nu.

Gilbert Lenssen (*)

Inleiding

De gevoelde afwezigheid van God.

Is God dood, of is Hij afwezig en houdt Hij zich afzijdig van ons en de wereld? Een prangende vraag voor vele christenen. De afwezige God is reeds een probleem in het Eerste Testament, waarin God zich toenemend verborgen opstelt vanaf Genesis waar Hij zeer actief is, tot de laatste boeken, waarin Zijn Naam zelfs niet meer voorkomt.

Jezus worstelde ook met de verborgene zwijgende Vader, die afwezig was tijdens de uren van zijn grootste lijden, zowel in Getsemane als daarna op Golgotha. (Marcus 4, 35)

Na het “lege graf” verschijnt Jezus in levende lijve, breekt het brood en deelt het met zijn leerlingen en herhaalt: “Dit is mijn lichaam.....Doe dit tot mijn gedachtenis”. Dan verdwijnt hij voorgoed met Hemelvaart. Maar Hij liet ons het sacrament van de Eucharistie na waardoor Hij altijd weer aanwezig kan zijn.

1. Eucharistische disputen

We weten niet juist hoe de eerste Christenen Eucharistie vierden. Wel vond Paulus het nodig, in zijn brief aan de Korinthiërs (10,16 en 11,23), om eraan te herinneren dat Jezus werkelijk aanwezig is in de Eucharistie.

De woorden van Jezus “Dit is mijn lichaam voor u gegeven” werden door de kerkvaders meestal letterlijk, maar daarnaast ook figuratief geïnterpreteerd. Voor Augustinus was de spirituele ervaring van de werkelijke Aanwezigheid door de gelovigen belangrijk. Het is een mysterie van het geloof dat niet noodzakelijk met de rede moest verklaard worden.

De “werkelijkheid” van deze aanwezigheid is echter in de loop van de middeleeuwen regelmatig onderwerp van eucharistische disputen geweest, die tot hoogtepunten van crisis kwamen in de 9de en 11de eeuw. In de 13de eeuw stak het debat opnieuw op en de transsubstantiatieleer werd geformuleerd. Deze werd echter slechts dogma op het concilie van Trente in de 16de eeuw. Zo kwam een einde aan de middeleeuwse traditie van open disputaties over het geloof. Een van de belangrijke dogmatici van het concilie, Melchior Cano o.p. meende echter dat overmatig belang aan filosofische constructies zoals de transsubstantiatie een spirituele ervaring van het mysterie in de weg zou kunnen staan.

Vandaag zou, volgens onderzoek slechts een derde van de katholieken in de USA nog geloven in de werkelijke aanwezigheid van Jezus in de Eucharistie. Men kan aannemen dat de situatie in Europa niet anders is. We beleven dus de facto een nieuwe eucharistische crisis.

Hoe gaan we daarmee om in een gespannen sfeer van polarisering tussen modernisten en neo-orthodoxie? De Eucharistie is de kern van het Christelijk geloof en hoop. Het plechtige en heilige karakter van de viering ervan is na Vaticanum II enigszins in het gedrang gekomen. Dat was door concilievaders niet gewild, wel in tegendeel.

De nieuwe liturgische beweging, gesticht door Johannes Paulus II, bezielde en uitgedragen door Benedictus XVI en verder gezet door Franciscus, wil de centraliteit van de Heilige Eucharistie beklemtonen en tot nieuw leven brengen.

De H. Eucharistie staat garant voor de aanwezigheid van God in de wereld en in ons, als consequentie en verlengde van de Goddelijke incarnatie. Dat maakt de uniciteit van het Christendom tussen alle andere godsdiensten uit.

Voor lezers die slechts korte leestijd hebben: lees misschien alleen de vetgedrukte tekstdelen en ga ineens naar 4. Synopsis en conclusies

2. Tridentinum en Vaticanum II

De laatste grote liturgische hervorming vóór Vaticanum II werd ingevoerd door het **concilie van Trente in 1570**. Voordien bestonden verschillende riten ingebed in de lokale culturen en gebruiken en in de kloosterordes. **Met de *Missale Romanum* van Pius V van 1570 werd met de bull *Quo Primum* eenvormig en overal de liturgie opgelegd die in de regio van Rome gebruikelijk was, vandaar “Romeinse ritus” genoemd.**

Deze ondervond grote weerstand. Zo voerde de kerk in Frankrijk de tridentijnse hervorming met meer dan twee eeuwen vertraging in. De Gallicaanse ritus verschilde niet veel van de Romeinse, maar men hielt er toch aan vast. In 1267 keurde paus Clemens IV de eigen Dominicaanse ritus goed. De Dominicanen behielden hun eigen ritus na 1570 met de goedkeuring van de paus. Met Vaticanum II schaften ze deze zelf af maar recent hebben de Amerikaanse, Canadese en Engelse provincies de oude ritus weer toegestaan voor plechtige uitzonderlijke vieringen. Dit stoot op veel controverse en het is typisch voor de emotionaliteit die veranderingen in de liturgie oproept, ook onmiddellijk na Trente.

Vóór Trente evolueerde de liturgie in de loop der eeuwen, zoals de invoering van de Offertorium-gebeden (8ste eeuw), het *Introibo ad Altare Dei* (12de eeuw) en het begin van het Johannes evangelie aan het einde van de Liturgie (13de eeuw). **Na Trente gingen deze kleine aanpassingen verder.** Een nieuwe liturgie voor de Goede Week werd door Pius XII in 1955 ingevoerd. Johannes XXIII voerde de laatste hervorming door in 1962. Het *Confiteor* door de gelovigen vóór de Communie verdween.

De versie van de *Missale Romanum* van Johannes XXIII bleef tot voor kort geldig als *Usus antiquior*, of *Vetus Ordo* van de Romeinse ritus. Als *Usus moderna* werd de *Novus Ordo* ingevoerd door Paulus VI in 1970. Beide versies waren geldig, nu nog in mengvormen, Ze werden beschouwd als versies van dezelfde ritus. De *Novus Ordo* werd als de *ordinario* beschouwd, de *Vetus Ordo* als de *extra-ordinario*.

Volgens Paus Benedictus werd de *Novus Ordo* te snel overal opgelegd met zeven jaar overgangstijd. Er ontstond een breuk met de traditie. Overal werd druk uitgeoefend om snel tot een volledige afschaffing van de oude ritus te komen. Er was heel wat verzet dat tot vandaag voortduurt bij de oudere generaties. Dat was ook al zo met de hervormingen na het concilie van Trente die ook centraal en met grote druk werden opgelegd door Pius V en grote weerstanden oproepen.

Paus Franciscus benadrukt de autonomie van de bisschoppen in liturgische aangelegenheden. In 2020 kwam hij tussen in een oplopend geschil binnen de Franciscaanse broeders van de Onbevleete Ontvangenis, die de *Vetus Ordo* op grote schaal weer invoerden zonder de toestemming van de overste van hun orde, zoals voorzien door Benedictus in zijn *motu proprio* “*Summorum Pontificum*” (2007).

De Karmelieten, die zoals de Dominicanen hun eigen ritus behielden zingen nu het *ordinarium* van de *Novus Ordo* in het Latijn. Dit mooi gezang kan men horen bij de Karmelitessen van de Rosier in Antwerpen.

3. Pauselijke brieven en decreten

– **Het *Missale Romanum, ex decreto sacrosancti concilii Tridentidi, 1570* en het *Missale Romanum, ex decreto Joannem XXIII Pontificum, 1962*.**

Dit zijn de eerste en de laatste versies/uitgaven van het Missaal volgens de Tridentijnse Ritus

– ***Sacramentum Concilium, Constitutie van Vaticanum II, december 1963***

In deze constitutie geven de concilievaders algemene richtlijnen voor een grotere toegankelijkheid tot de H. Eucharistie voor de gelovigen. Het gebruik van de volkstaal voor de lezingen is toegestaan. Voorts zijn er geen concrete aanwijzingen.(1)

– **“Apostolische Constitutie voor het vernieuwde Romeins Missaal *Novus Ordo Missae* uitgevaardigd door Paulus VI”, 1970.**

De Nederlandstalige uitgave ervan, het “Missaal voor Zon- en Feestdagen” werd door de Interdiocesane Commissie voor liturgische Zielzorg uitgegeven in 1975 waarbij verregaande gedetailleerde vereenvoudigingen en weglatingen worden doorgevoerd. Het Latijn wordt volledig afgeschaft. Dit gaat veel verder dan de algemene richtlijnen van de concilievaders en leidt tot controverses tot vandaag.

– Naar aanleiding van een colloquium in 2001 in de Benedictijnse abdij van Fontgombault (die nooit de *Novus Ordo* had ingevoerd en waar de getijdengebeden nog volledig in het Latijn worden gezongen) deed kardinaal Ratzinger, toenmalig prefect van de congregatie voor de geloofsleer, een eerste oproep tot liturgische vernieuwing (2).

– In **“*Sacramentum Caritatis: De Eucharistie als het Sacrament van de Liefde*” uit 2007** legt Benedictus XVI de theologie van de Eucharistie uit. **Hij pleit ervoor om terug te grijpen naar de echte tekst van *Sacrosanctum Concilium* van 1963 en om de liturgische vernieuwing te kaderen in echte continuïteit met de traditie.** Hij eist een nieuwe valorisatie van het gregoriaans. De liturgie is inherent gekoppeld aan de schoonheid, het moet *veritatis splendor* zijn in alle opzichten.

– In zijn *motu proprio* **“*Summorum Pontificum*”** eveneens uit 2007 verklaart paus Benedictus dat de *usus antiquior* van de Romeinse ritus nooit opgeheven werd en dat dus de H. Mis gevierd mag worden volgens de Tridentijnse ritus. Het document bevat een inleiding en twaalf nieuwe wettelijke regelingen met betrekking tot de viering van de Mis volgens het Romeins Missaal (1570) van Pius V, herzien in 1962 door Johannes XXIII. Naast de nieuwe variaties van het Offergebed mag de Romeinse canon *Te igitur* gebruikt worden.

Het was de pastoors toegestaan de Tridentijnse ritus te volgen op verzoek van gelovigen zonder de toelating van de bisschop te vragen. Sindsdien zijn ook

mengvormen ontstaan, waarbij de nieuwe liturgie behouden blijft, behalve met de Romeinse canon en het *proprium* (*Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Agnus Dei*) in het Latijn gezongen, alsmede de zegening met het wijwater (*Asperges Me*) Deze mengvormen kwamen reeds voor de praktijk..

De facto konden de pastoors dus autonoom met de gelovigen de liturgische vernieuwing leiden naar een nieuw synthese van oud en nieuw. Dat is echter niet echt gebeurd.

– **Herhaaldelijk heeft paus Benedictus een aantal “liturgische innovaties” betreurd die in het kielzog van de *Novus Ordo* werden doorgevoerd zoals sommige vormen van deelname door leken, kerkmuziek van bedenkelijke smaak en meer algemeen, een teloorgang van het mystieke karakter van de Eucharistie als offermaal.**

Zo maakt hij ook een duidelijk onderscheid tussen religieuze muziek en liturgische muziek. Het gregoriaans en de klassieke polyfonie is volgens hem echte liturgische muziek voor de zondagsviering. Klassieke religieuze muziek is toegestaan voor de hoogdagen (3).

– **Benedictus XVI beschouwt de liturgische herbronning als onvermijdelijk maar is beducht voor de ideologische polarisering waarin ze terecht kan komen (en ook gekomen is).** Hij roept op tot bezonnen herbronning met deelname van de gelovigen met wederzijds respect voor elkaar en de parochie pastoor als bemiddelaar en bezieler. **Wat hij de “Nieuwe liturgische beweging” (*Novus Motus Liturgicus*) noemt mag geen wraakoefening van conservatieve christenen zijn en ook niet als ontrouw aan Vaticanum II beschouwd worden.** Vele theologisch progressieve gelovigen betreuren immers ook het verlies van de liturgische traditie en willen herbronning. (4) Maar uiteindelijk is deze ambitie niet gerealiseerd.

– **Paus Franciscus steunde aanvankelijk voluit de liturgische beweging van de vorige pausen.** In een zitting met de Congregatie voor de Goddelijke Eredienst in 2019 bepleit hij een verdieping van de liturgie zodat „het volk Gods de schoonheid herontdekt van de ontmoeting met de Heer in het mysterie van de Eucharistie“.

Hij heeft in 2021 echter een *motu proprio* uitgevaardigd, getiteld *Traditionis Custodes* over het gebruik van de Romeinse Liturgie van vóór de hervorming van 1970.

De titel van het *motu proprio* geeft aan dat deze tot doel heeft het gebruik van de Romeinse liturgie, die dateert van vóór de hervorming van 1970, te regelen. Het *motu proprio* is vergezeld van een brief aan alle bisschoppen waarin hij probeert de motieven die hem tot dit besluit hebben bewogen, uiteen te zetten.

Hij gaat terug naar het *motu proprio* “*Ecclesio Dei Adflicta*” van paus Johannes Paulus II van 1988. Deze werd vooral ingegeven door de wil om de opheffing van scheiding (“schisma”) met de beweging van aartsbisschop Lefebvre te bevorderen. Deze bevoegdheid werd door veel leden van de Kerk echter opgevat als de mogelijkheid om het *Missale Romanum* van Paus Pius V vrij te gebruiken en een gelijktijdig (parallel) gebruik met het *Missale Romanum* van Paulus VI te motiveren.

De grote instemming met de aldus opgevatte vrijheid had paus Benedictus XVI ertoe gebracht een duidelijke wettelijke regeling te treffen waardoor het Missaal van Pius V tot buitengewone uitdrukking van één en dezelfde *lex orandi* werd verklaard en een rijkere mogelijkheid werd geboden om het Missaal van 1962 te gebruiken.

Tegelijkertijd heeft hij erkend dat het Missaal van Paulus VI de gewone uitdrukking was van de *lex orandi* van de Katholieke Kerk van de Latijnse ritus. Hij verklaarde dat de vrees voor verdeeldheid in de parochiegemeenschap ongegrond was, omdat de twee vormen van de Romeinse ritus elkaar konden verrijken. Na dertien jaar heeft Franciscus, de Congregatie voor de Geloofsleer opgedragen een enquête te houden onder de bisschoppen over de toepassing van *Summorum Pontificum* van Benedictus.

Uit de enquête (niet gepubliceerd) concludeert hij dat de bedoeling van zijn twee voorgangers om de eenheid van de gelovigen te bewaren of te herstellen, “dikwijls op ernstige wijze” gefrustreerd werd. Hun toelatingen zouden zijn gebruikt om de afstand te vergroten, de verschillen te verharderen, tegenstellingen op te bouwen die de Kerk schaden en haar in tweedracht dreigen te storten.

Op dit punt betreurt paus Franciscus, net als zijn voorganger Benedictus XVI, de misstanden “op vele plaatsen” bij de viering volgens het Missaal van Paulus VI. Na deze vermelding van de desolate toestand van de viering van de Mis volgens de *Novus Ordo*, komt hij terug op het Missaal van 1962; het wordt misbruikt voor een toenemende afwijzing van de liturgische hervorming en zelfs van het Tweede Va-ticaans Concilie. Vervolgens heeft de paus het over de bedoelingen en het succes van de liturgische hervorming, die hij toeschrijft aan Vaticanum II zonder op te merken dat deze veel verder is gegaan dan de conciliaire richtlijnen en er zelfs gedeeltelijk mee in strijd is.

Vervolgens voelt hij zich genoodzaakt de door zijn voorgangers verleende bevoegdheden in te trekken. De paus schrijft dat hij gehoor geeft aan het verzoek van de bisschoppen wanneer hij het vaste besluit neemt om alle normen, instructies, toelatingen en gebruiken die aan het huidige *motu proprio* voorafgaan, af te schaffen (“*abrogare*”) en alleen **de liturgische boeken van Paulus VI en Johannes Paulus II te handhaven als de enige uitdrukking van de *lex orandi* van de Romeinse ritus.**

In zijn benadering verwijst de paus naar soortgelijk opleggend gedrag van paus Pius V na het concilie van Trente en haalt hij ook Pius XII aan ter ondersteuning. Aan het eind van zijn begeleidend schrijven doet hij een beroep op de bisschoppen om het gebruik van het missaal 1962 in hun plaatselijke kerken alleen toe te staan in overeenstemming met de vele beperkingen van *Traditionis custodis*.

4. Synopsis en Conclusies

a) In 2007 heeft paus Benedictus opgeroepen tot een nieuwe liturgische beweging. Hij waarschuwt echter dat dit niet mag leiden tot een loopgraven oorlog tussen conservatieven en liberalen in de kerk. **Een liturgische vernieuwing mag terug aansluiten bij oude tradities, maar steeds in de geest van de echte besluiten van Vaticanum II. Sommige naconciliaire liturgische praktijken qua muziek,**

teksten en deelname van leken zijn geen tekenen van *veritatis splendor* en zijn voor herziening vatbaar.

b) De zondagse liturgische muziek bestaat normaal uit het gregoriaans (best meegezongen) en de klassieke polyfonie. Religieuze klassieke muziek is aanvaardbaar op feestdagen. **Voor Benedictus zowel als voor Franciscus moet de theologische verdieping van de liturgie en het herstel van de devotie voor het sacramentele mysterie van de Eucharistie voorop staan.** De liturgie die de Goddelijke esthetiek opnieuw stralend weerspiegelt moet in het centrum staan van herbronning en verdieping, zonder dewelke elke kerkvernieuwing en nieuwe evangelisatie zal mislukken. Deze visie werd ook recent verwoord door Mgr Lode Van Hecke, bisschop van Gent.

c) **In feite is de nieuwe liturgische beweging van paus Benedictus vastgelopen door een grote misrekening.** Met name dacht hij de reïntegratie van de priesterorde van Pius X, gesticht door aartsbisschop Lefèbvre te bevorderen door de Tridentijnse ritus enigszins in ere te herstellen naast de *Novus Ordo*. Maar de volgelingen van Mgr Lefèbvre verwerpen niet alleen de *Novus Ordo*, maar de gehele theologie van Vaticanum II. Ze insisteren er zelfs op dat de Kerk opnieuw de schuld van de Joden voor de executie van Jezus bevestigt.

Het opwaarderen van de Tridentijnse ritus blijkt nu het verkeerde middel geweest te zijn voor het bereiken van de edele liturgische doelstellingen van paus Benedictus. Er was geen sprake van wederzijdse bevruchting van de oude en de nieuwe ritus met het oog op een nieuwe synthese.

d) **Er kwam een tweede misrekening bij. De tegenstanders van Vaticanum II binnen de Kerk voelden zich gesterkt, vanaf de basis (vooral identitaire katholieken) tot in de Romeinse Curie. Het resulteert in een bijna hopeloze polarisering en een afname i.p.v. een toename van bereidheid tot dialoog. Op het dek van het zinkend schip van het katholiek geloof in het Westen worden bittere gevechten gevoerd, vooral tussen oudere mannen. Intussen blijft het aantal kerkgangers dalen, maar ook daarvoor liggen de schuldtoewijzingen klaar.**

e) **Zowel voor- en tegenstanders van Vaticanum II en de *Novus Ordo* (die na maar niet door het concilie werd ingevoerd) stellen deze voor als “breuk met de traditie”. De ene kant als noodzakelijke breuk, de andere kant als tragische breuk met fatale gevolgen.**

De uitdaging zal erin liggen het denken en handelen in termen van “breuk” te vervangen door een van continuïteit en evolutie en deze ook om te zetten in de liturgische praktijk.

(*) Gilbert werkte mee aan het totstandkomen van de encycliek *Caritas in Veritate* van Benedictus XVI (2009), was gastprofessor in de faculteit sociale wetenschappen van het Angelicum, de door de Dominicanen geleide Pontificale Universiteit. Zijn sympathie voor de kerngedachten van de liturgische beweging van paus Benedictus is ongebroken.

(1) Cyrgue Dessance, La résurrection de Sacrosanctum Concilium, Théologie, Tribunes 15 avril 2021. La résurrection de Sacrosanctum Concilium – Esprit de la liturgie Réforme liturgique de Paul VI à Benoit XVI Réforme liturgique de Paul VI à Benoît XVI - Cybercuré (cybercure.fr)

(2) Josef cardinal Ratzinger, Autour de la question liturgique, Abbaye Notre-Dame de Fontgombault, colloque du 22-24 juillet 2001

(3) Mariusz Biliniewicz, The Liturgical Vision of Pope Benedikt XVI, The theological inquiry,, 2013

(4) Prof. Daniel Cordo, Inaugurale rede van de leerstoel Benedictus XVI voor liturgische studies, september 2019, St John Theological Faculty, Denver, Co

(5) in: Antiphon: A journal for Liturgical renewal Vol 22, 2018

